

ЛІКУВАННЯ
МЕДОМ
І ПРОДУКТАМИ
БДЖІЛЬНИЦТВА

ЛІКУВАННЯ

МЕДОМ

І ПРОДУКТАМИ

БДЖІЛЬНИЦТВА

ТЕРНОПІЛЬ 1995

Редакційно видавничий відділ товариства з обмеженою відповідальністю
«Поліграфіст» ЛТД

У даній книзі широко висвітлені властивості меду та продуктів бджільництва і подані старовинні і сучасні рецепти лікування.

Книга стане в пригоді не лише професіоналам-медикам і пасічникам, але і всім, хто цікавиться рецептами народної медицини і любить мед.

Рецензент **Ярослав Федонюк**, академік Тернопільського медичного інституту ім. акад. І. Горбачевського.

Відповідальна за випуск **Дарія Богун**.

Художник **Євген Удін**.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Поліграфіст» ЛТД

«РІДКЕ ЗОЛОТО» З ПРИРОДНОЇ КОМОРИ

Бджолиний мед — унікальний харчовий, дієтичний і лікувальний продукт, який медоносні бджоли виробляють з нектару квіткових рослин. Людство достойно оцінило бджолиний мед ще в сиву давнину. Ним завжди виліковували простудні захворювання, а пізніше він ввійшов в народну медицину. Так, відомий математик Стародавньої Греції Піфагор стверджував, що він зміг дожити до глибокої старості завдяки систематичному вживанню меду.

Визначний лікар і поет Авіценна (Ібн Сіна) наголошував: «Якщо хочеш зберегти молодість, то обов'язково споживай мед». Особливо він рекомендував мед людям, старшим за 45 років.

Мед солодкий, але не тільки цим він славиться.

Мед корисний. В ньому щедро синтезований, ніби спеціально зібраний букет життєво важливих для організму людини речовин — їх більше 100.

Вчений Е. Цендер, говорячи про цінність меду, підкреслював складність його, як матеріалу для дослідження, і вважав, що багато властивостей цього продукту ще не вивчено: «В меді природа надала нам один з найдорогоцінніших своїх дарів, значення якого для людського організму в даний час ще недостатньо відомо і дуже слабо пізнається».

Відомості, які дійшли до нас, говорять про широке використання меду в народній медицині Єгипту, Риму та інших держав. Наприклад, в Єгипті більш як 500 рецептів з лікування різноманітних хвороб включали мед і віск. Для лікувальних цілей рекомендував мед і основоположник наукової медицини Гіппократ.

«Мед оздоровлює всі внутрішні органи, породжує силу, знімає жар... тривале його вживання зміцнює волю, надає легкості тілу, зберігає молодість, продовжує роки життя», — так стверджують записи одного з древніх медичних трактатів.

В даний час асортимент продуктів бджолярства значно розширився. Вчені і практики-пасічники розробили методи, з допомогою яких стало можливим відбирати в бджіл і інші корисні для людини продукти: маточне молочко, лилок, пергу, прополіс, бджолину отруту.

Однак мед від того свого значення не втратив. Спроби створення штучного меду (рівноцінного натуральному) робляться, але безуспішно. «Тільки бджола, — відзначав І. Шеви́рьов, — здатна перетворювати нектар в мед і накопичувати його в своїх сховищах від незвично малих частинок до такої кількості, яка вимірюється фунтами і пудами. І хоч яка велика винахідливість людського розуму, великі накопичені знання і вміння і глибока давнина знайомства людини з бджолиним медом, однак до цього часу не придумано ні одного способу, щоб своїми засобами, без бджіл забирати з квітів заховані в них воскові і медові запаси».

Деякі розрахунки здаються фантастичними. Щоб зібрати 1 кг меду, бджолам необхідно відвідати 10 млн. квіток медоносних рослин. За весь робочий день одна бджола робить 10—12 вильотів і може принести не більше, як 0,5 г нектару. Якщо врахувати, що доросла бджола займається збором нектару лише 18—28 днів, то за своє життя вона може дати в середньому 6—8 г нектару, з якого вийде тільки 3—4 г меду. Підраховано, що якщо рослини, з яких бджоли збирають нектар, знаходяться від вулика на відстані 1,5—2 км, то для збору 1 кг меду усім бджолам прийдеться налітати в обидва кінці біля 450 тис. км, тобто подолати відстань, яка в 10—11 разів перевищує величину земного шару по екватору. Бджолиній сім'ї середньої сили (50—60 тис. робочих бджіл) для власних потреб необхідно біля 90 кг меду. Якщо врахувати, що товарної продукції, яка дістається людині, виробляється ще більше, то неважко уявити, скільки праці потрібно прикласти бджолам, щоб зібрати стільки меду.

Бджоли — найважливіші запилювачі диких і культурних рослин. Відвідуючи квітки, вони здійснюють джепрекрасне запилення, що сприяє утворенню плодів і тим приносить сільському господарству в 12—15 разів більше прибутків, ніж воно отримує з продажу меду і воску.

Спостереженнями встановлено, що з наближенням пасік до посівів і насаджень сільськогосподарських культур приріст урожайності соняшника сягає 80%, гречки—40%, кавунів і динь — 100%, огірків — 250%, конюшини — 300%.

Природа подарувала нам і інше безцінне багатство — продукти бджолярства. З кожним роком виявляються все нові і нові корисні властивості продукції бджолярства, розширюються шляхи її використання. Саме в ній виявлено оптимальне поєднання вітамінів і мікроелементів, яке при комплексному лікуванні багатьох захворювань дає позитивні результати, особливо там, де інші препарати безсилі.

До продуктів бджолярства в науковій і народній медицині відносять мед, пилок, маточне молочко, прополіс, бджолину отруту і віск. Всі вони є біологічно активними речовинами, тому їх застосування вимагає чіткого визначення протипоказань, постійного і старанного спостереження за хворими. Особливо суворий контроль необхідний при лікуванні бджолиною отрутою і маточним молочком.

ПРОДУКТИ БДЖІЛЬНИЦТВА

Мед бджолиний — висококалорійний продукт переробки нектару рослин. Його використовують з незапам'ятних часів, про що свідчать знахідки на розкопках пам'ятників древньої культури.

Колір, смак і аромат залежать від складу нектару квітів, з яких він зібраний. Якщо мед одержаний з одного виду рослини, то називається монофлерним, якщо з групи — поліфлерним. Розрізняють мед квітковий і падевий. Падевий мед темніший і містить багато мікроелементів. В ньому міститься значна кількість кислот, декстринів і мінеральних речовин. Квітковий, в залежності від переважаючого вмісту в ньому переробленого нектару тих або інших квіток, буває липовим, гречаним, акацієвим, конюшинним і т. д.

Хімічний склад меду залежить від того, з яких рослин зібрано нектар. В нього входять глюкоза, фруктоза, сахароза, білкові речовини, ферменти, органічні кислоти, мікроелементи, вітаміни, вода і др.

Кількісне співвідношення перелічених інгредієнтів коливається залежно від кліматичних і ґрунтових умов.

Основною складовою частиною зрілого меду є інвентований цукор в якому міститься 40% глюкози і 35% фруктози. Чим більше такого цукру в меді, тим він цінніший, так як легше засвоюється в організмі.

Засвоєнню вуглеводів також сприяють вітаміни В1, В2, В6, Е, К, С, фолієва кислота і ряд мікроелементів: алюміній, бор, залізо, йод, калій, нікель, олово, осмій, свинець, сірка, титан, фосфор, хлор, цинк, хром. Крім того, мед багатий на органічні кислоти: яблучну, вітамінну, лимонну, молочну, щавелеву. Його постійним домішком є квітковий пилок, за рахунок якого він і збагачується вітамінами і білковими речовинами.

Щоб мед довше зберігав смакові якості і поживні властивості, його необхідно зберігати в темному скляному посуді в сухому провітрюваному приміщенні при температурі 5—10°C. Нагрівання його більше ніж до 37°C призводить до втрати летких протимікробних речовин.

Засвоюваність меду організмом дорівнює 100%, чого не можна сказати, про будь-який інший продукт. Для прикладу: м'ясо засвоюється на 95%, білий хліб — на 96%, молоко — на 91%. Поживна цінність меду також висока. Так, калорійність 200 г рівна відповідно, калорійності 180 г сиру, 8 апельсинів, 350 г січеного м'яса.

Мед є важливим компонентом їжі здорової людини і ліками для хворого. Однак, лікувальну користь він приносить тоді, коли дози є правильними. Мед вживають у рідкому вигляді 3 рази в день завжди за 1,5—2 години перед їдою, або через 3 години після неї. Щоденна доза для дорослих — не менше 100 і не більше 200 г (30—60г вранці, 40—80 вдень, 30—60 ввечері). Курс лікування медом може тривати 2 місяці. Дітям мед дають 3 рази в день, завжди по одній чайній ложці, що складає приблизно 30 г на добу. Вищі дози пересичують організм, призводячи до надмірної діяльності підшлункової залози. Володіючи високими бактерицидними властивостями він містить всі необхідні для людини мікроелементи. В загальній складності їх нараховується понад 40. Вміст мінеральних речовин в меді коливається від 0,6 до 3,45%. Співвідношення між мікроелементами залежить від місцевості і квітів, з яких зібрано нектар.

В процесі переробки нектару в мед, до його запечатування, бджола-приймальниця багаторазово випускає з медового зобика на хоботок капельку нектару і ковтає його знову. При цьому проходить перетворення сахарози у фруктозу і глюкозу, і мед насичується ферментами: вітамінами, бактерицидними і біологічно-активними речовинами, які поступають в нього з медового зобика бджоли. Щільність зрілого запечатаного меду становить 1,48—1,51 г/см³. Під час спроби відкачати незрілий мед і підвищити його щільність видержуванням при кімнатній температурі — вона зміниться незначно. Підвищення щільності досягається завдяки дії бджоли.

Бактерицидні властивості меду визначають за часом зберігання в ньому кусочків м'яса і м'ясних продуктів. Зрілий мед зберігає їх протягом декількох років. Термін зберігання м'яса залежить від щільності меду: чим вона вища, тим більший термін. Мед зі щільністю вищою за 1,45 г/см³ гарантує зберігання м'ясних

продуктів більше місяця. Однак при його нагріванні вище 50°C бактерицидні властивості знижуються, а вище 70°—практично пропадають.

Щільність меду вимірюється ареометром або відношенням маси, наливої в мірну ємність до її об'єму. Мед має складний вміст: в ньому виявлено біля 300 речовин і зольних елементів. Основними речовинами, з яких складається мед є вуглеводи. Вміст окремих вуглеводів в продукті коливається в досить широких межах.

За даними ряду досліджень 10—15% азотистих речовин в меді приходить на аміносполуки. В ньому виявлено 23 вільних амінокислоти і аміни. Спектр амінокислот залежить від ботанічного походження меду, а вміст їх, помимо цього, від умов збору і переробки нектару бджолами.

У складі меду виявлені кислоти: глюконова, яблучна, лимонна, мурав'їна, олеїнова, і т. д. В складі різних медів виявлено до 120 речовин з вмістом яких пов'язаний аромат. Ці речовини представлені, головним чином спиртами, потім альдегідами, кетонами, кислотами і ефірами спиртів з органічними кислотами. З речовин в меді відомі флавонові сполуки: каротин, хлорофіл, ксапофіл.

Мікрофлора представлена приблизно 40 видами грибів і осмофільних дріжджів. В грамі меду нараховується від декількох десятків до 80—90 млн. бактерій.

Колір меду залежить від фарбувальних речовин. Він буває безколірним (з кипрію, люцерни, донника) забарвлений в жовті тони різної інтенсивності (з фацелії, соняшника), а також червоно-коричневим (з гречки, вереска, шавлії). Після кристалізації забарвлення набуває світліших відтінків через розсіювання світла кристалами цукру. Мед може мати добре виявлений (гречаний, липовий), слабо виявлений (вишня, кипрій), тонкий і ніжний (біла акація, малина) аромат.

Смак його викликає відчуття солодкості і легкої кислоти.

Однією з доказових ознак натурального меду є викликана глюкозою кристалізація (осаджування). Кристалізація може бути різноманітною, крупнозернистою, дрібнозернистою і салоподібною. Зовнішня поверхність завжди кристалізується рівномірно. Утворення зародкових (первинних) кристалів починається на поверхні в результаті випаровування вологи. При цьому виникають кристали виноградного цукру — глюкози, які важчі за мед і осідаючи на дно, витісняють наверх рідкий мед.

При 13—14 град. С процес кристалізації відбувається найшвидше. З підвищенням температури він сповільнюється, при 27—30°C—

зупиняється, а при 40°C кристали знову розчиняються і мед стає подібним на сироп. При температурі нижче 13°C збільшується можливість в'язкості продукту і кристалізація проходить повільно, кристали затримуються в меді, через, що він мутніє.

Бджолиний мед має властивість поглинати з повітря вологу і втримувати її при певних умовах.

Гігроскопічність меду залежить від вмісту плодового цукру (фруктоза). Якщо зрілий продукт знаходиться в відкритій посудині в приміщенні з вологістю повітря більше 60%, то кількість води в ньому збільшується. При низькій вологості повітря мед віддає вологу. В зв'язку з цим він володіє цікавою властивістю. Якщо залити мед в дерев'яну посудину (наприклад в бочку, у якій до цього була вода), то через деякий час бочка розсохнеться, а мед ввібравши в себе вологу, витече в утворені щілини.

Незвична властивість меду адсорбувати сторонні запахи. Якщо зберігати мед поряд з гостропахучими продуктами або речовинами (цибуля, оселедці, нафта) мед через деякий час привластивить аромат своїх сусідів.

Закристалізований мед володіє меншою гігроскопічністю, ніж рідкий.

Водність і в'язкість меду обернено пропорційні: чим він густіший, тим вища його в'язкість, і навпаки. Так зрілий мед, що має водність 18—20%, по в'язкості в 10 разів переважає воду. Але якщо водність збільшиться до 25%, то показник в'язкості знизиться до рівня води.

Необхідно враховувати, що водність меду залежить від температури.

Деякі ботанічні сорти по в'язкості відрізняються один від одного не залежно від зовнішніх факторів, в силу своїх фізико-хімічних властивостей. Так, дягилевий мед має вищу в'язкість, ніж соняшниковий.

В'язкість (ще кажуть зрілість) меду можна визначити так: зачерпнути ложкою свіжовідкачаний мед, потім швидко обертати його навколо осі. Якщо мед не стікає з ложки, а намотується суцільною стрічкою, значить в'язкість його нормальна, продукт можна визнати зрілим. Незрілий мед, навпаки, стікає з ложки безперервною цівкою, що говорить про підвищений вміст води в ньому.

Кристалізація — цікава властивість меду, завдяки якій він може зберігатись без псування багато років. Протягом цього часу він переходить від рідкого стану в кристалічний (інакше кажучи, «сідає»).

Розрізняють три види «сідання» меду: крупнозернисте (з розмірами кристалів більшими, як 0,5 мм), дрібнозернисте (менше, як 0,5 мм) і салоподібне.

Швидкість даного процесу залежить від вмісту у ньому виноградного цукру (глюкози). Чим більший вміст, тим швидше «сідає» мед. Плодовий цукор, або фруктоза, навпаки, не випадає в осад, а відстоюється (зверху виникає шар у вигляді в'язкої сиропоподібної рідини).

Поживні властивості меду дуже великі. Це високоенергетичний продукт: в 1 кг меду міститься в середньому 13000 Дж (джоулів) енергії. 100 г меду забезпечує 1/10 добової потреби дорослої людини в енергії.

Літр молока і 100 г меду (кількість, яку бажано вживати за добу) містять 3970 Дж (950 калорій) тобто третину потрібного добового раціону.

По енергонасиченості мед займає одне з перших місць серед продуктів харчування. Наприклад, калорійність 1 кг меду дорівнює 3150 калоріям, пшеничного хліба — 2170, коров'ячого молока — 665, баранини 2780, 1 л сметани — 2270 калорій.

Грунтовні дослідження впливу бджолиного меду (150—200 г на добу) в комбінації з бджолиним пишком (50—80) на функціональний стан і спортивно-технічні результати спортсменів-бігунів на стайерські дистанції провели румунські вчені. Загальний стан спортсменів значно поліпшився, поліпшився апетит, працездатність, поріг психічної і фізичної втоми. Сила спортсменів, яка визначається динамометрично, зросла на 20%. Підвищилася відновлювальна здатність серцево-судинної системи після фізичного навантаження. У спортсменів, які вживали мед і пилок, вегетативна дистанція, яка була в період посиленних тренувань і змагань, зражалася в слабкій формі.

Разом з тим відомо, що деякі особи надто чутливі до меду. Ця надчутливість зустрічається досить рідко — серед схильних до алергії лише у 0,8%. Однак окремі спеціалісти вважають мед сильним алергеном і тому радять вживати його обережно, а алергикам — не вживати взагалі.

ХІМІЧНИЙ СКЛАД І ВЛАСТИВОСТІ ВОСКУ

Віск — продукт воскових залоз бджіл. При кімнатній температурі він являє собою тверду, дрібнозернисту в надломі речовину, забарвлення якої коливається від майже безколірного до темно-жовтого, світло-коричневого і коричневого кольору.

Віск нерозчинний у воді і гліцерині, слабо розчинний в етиловому спирті. При нагріванні повністю розчиняється в петролейному ефірі, бензині, скипидарі, ацетоні, бензолі і його гомологах.

Віск містить складні ефірні вуглеводи, органічні кислоти, різні спирти.

Крім того, до його складу входять рослинні пігменти, смоли, мінеральні і ароматичні речовини, а також невелика кількість води. Всього в продукті міститься біля 300 різних речовин.

Віск має важливе значення для народного господарства, застосовується в 50 галузях промисловості, як незамінна сировина і складова частина готової продукції.

В останні роки бджолиний віск використовується для отримання стійкої ефірної олії у парфюмерній промисловості. Така олія не уступає за якістю маслиновій і трояндовій, а за вартістю значно дешевша за них. З 1 кг воску отримують більше, ніж 5 кг олії, а продукт, який залишився після переробки не втрачає своїх промислових кондицій.

В медицині бджолиний віск також займає вагоме місце. На ньому виготовляють, пластирі (липкий, ртутний, мильний), мазі (воскова, спермацетова, свинцева, цинкова та ін.).

Широке застосування бджолиний віск має в косметиці. Він входить до складу живильних, в'язучих, очищаючих, відбілюючих кремів, масок для обличчя, а також основи для кремів, помад і т. д. Віск добре всмоктується шкірою, надає їй гладкості і ніжності.

До цих пір віск залишається загадковою речовиною: створити рівноцінний за якістю до бджолиного, люди ще не навчилися. В образотворчому мистецтві і художніх ремеслах віск і його суміші з каніфоллю, смолами, використовуються в якості зв'язуючої речовини клеючих і захисних покриттів.

Віск ефективний при догляді за виробами зі шкіри. Для пом'якшення шкіри, підвищення її непромокаючості, захисту від висихання приготують суміш на основі воску та інших компонентів. Наприклад, суміш для взуття містить 6,5 частини воску, 26,5 частини баранячого жиру, до 6,5 частини скипидару і оливкової олії, 13 частин топленого свиного сала і 5 частин сажі. Перед втиранням в шкіру суміш нагрівають.

Як лікувальний засіб віск відомий з глибокої давнини. Ним користувалися при бальзамуванні трупів, консервуванні особливо важливих анатомічних препаратів, при лікуванні багатьох люд-

ських недуг: «Віск пом'ягшує всі болячки і на тягар грудей допомагає з маслом фіалковим прикладаючий, чиряки зводить, жили і рани пом'ягшує», — так говориться в старовинних лікарських рукописних книгах.

Віск рекомендували для лікування виразок, фурункулів, опіків, ран. Найкорисніший бджолиний віск, коли його застосовувати в натуральному виді разом з медом, залитим в комірчинах сотів. Його жування, як вважають лікарі, допомагає при лікуванні бронхіальної астми і гайморита. В цьому випадку він активізує вироблення слини і шлункового соку, очищає зуби від нальоту і каміння, зміцнює ясна.

Віск проявляє А — вітамінну активність, містить ефірні масла, сповільнює ріст деяких мікроорганізмів, в тому числі після прогрівання. За вмістом вітаміну А він значно переважає всі відомі продукти. В 100 г бджолиного воску міститься 4 г провітаміну А, в той час як в 100 г моркви його міститься всього біля 0,01 г.

Завдяки цим та іншим властивостям віск має широке поширення в медицині і косметичі. Наприклад, для лікування шкіри обличчя беруть по 30 г воску, меду, соку ріпчастої цибулі і соку цибулини білої лілії. Суміш нагрівають в глиняному посуді на повільному вогні до того часу, локи віск не розтане. Потім перемішуючи, масу охолоджують. На шкіру обличчя її наносять тонким шаром вранці і ввечері.

ОТРУТА БДЖОЛИНА

Бджолина отрута являє собою, секрет особливої залози бджоли, який використовується через жалоносний апарат при захисті гнізда, потомства і у випадках самооборони. В залежній кількості отрута в бджіл утворюється і накопичується з 6—7 денного віку, а найактивніше — у віці 10—18 днів. Вона виробляється великою і малою залозами, причому перша виділяє кислий, друга — лужний секрет.

За своїм складом бджолина отрута в певній мірі, як вважають дослідники, споріднена з отрутами найотруйніших змій — гадюки і кобри. Не випадково лиш одне бджолине вжалювання на деяких тварин, та і людей діє дуже болюче, а іноді і смертельно.

Як лікувальний засіб отруту бджіл рекомендували ще античні медики — Гіпократ, Цельсій, Гален та інші.

В даний час наука продовжує розвивати вчення про цілющі

властивості цього продукту. Однак застосування його в народній і клінічній медицині потребує особливої уваги і постійного лікарського контролю, тому що нерегламентоване і погано дозоване лікування може нанести шкоду.

Найвищою біологічною активністю володіє отрута, зібрана в період найбільшого медозбору.

На вигляд отрута прозора, має різкий запах, гірка і пекуча на смак. В ній містяться органічні кислоти, мінеральні і білкові речовини, різні ферменти. Багато з них відносяться до дуже важливих компонентів, які позитивно впливають на біологічні процеси, що протікають в організмі людини. Як встановлено, бджолина отрута позитивно впливає на центральну нервову систему — основний регулятор життєздатності людського організму. В зв'язку з цим вона корисна і ефективна при лікуванні ревматизму, тройнистого, сідалищного, стегнового та інших нервів. Відзначено, що отрута сприяє виліковуванню цих захворювань навіть в тому випадку, коли інші засоби і методи (медикаментозне, фізіотерапевтичне) виявляються безрезультатними.

Пасічники рідко хворіють на гіпертонію. Встановлено, що секрет тут скривається у властивості бджолиної отрути — судинно-розширювальної дії. Але, напевно, головна її перевага — це властивість при правильному застосуванні мобілізувати захисні сили організму від багатьох небезпечних інфекційних захворювань. Дія бджолиної отрути в даному випадку проявляється, як профілактична здатна виробити у людини певний і стійкий імунітет до різного виду інфекцій.

Хімічний склад бджолиної отрути в даний час до кінця не досліджений. В ньому виявлено 9 білкових речовин, в тому числі 2 ферменти. Значна частина сухих речовин отрути представлена пептидами, з яких найважливішими є мелитін, апамін, секапін, дофамін, порадреналін. Амінокислот виявлено 18, з амінів виявленої гістамін. Ліпоїдна частина бджолиної отрути не вивчена. 3 вуглеводів виявлені глюкоза і фруктоза.

Жирні кислоти представлені мурав'їною кислотою. Серед зольних елементів переважає магній. Крім нього є калій, кальцій, залізо, мідь, цинк, марганець, фосфор, сірка, хлор, йод. Всього в складі виявлено 50 речовин і зольних елементів. В свіжій бджолиній отруті міститься біля 40% сухих речовин.

Складність хімічного складу бджолиної отрути визначає і складність її дії на організм людини.

Вона добре розчиняється у воді, стійка до підвищених (до 100 град. С) і понижених температур, руйнується під дією їже-травних ферментів при вживанні внутрішньо.

Бджолина отрута є міцним знезаражуючим засобом. Навіть в розведеному (в пропорції 1:50000) вигляді вона не містить мікроорганізмів.

Відомі і її антибіотичні властивості. У людей з алергічною реакцією навіть одне вжалення призводить до неприємних або небезпечних наслідків. Пасічники ж, яких регулярно жалять бджоли, набувають стійкості до отрути і переносять її без ознак отруєння. Постійний імунітет виробляється у більшості в перші три роки роботи на пасіці.

При вжаленні бджоли необхідно швидко виїняти жало, прикласти до хворого місця полотно, змочену в холодній воді, змінюючи її щоразу аж до припинення болю. Під дією холоду шкіра стискується, частково отрута викидається на поверхню, а вода її змиває. Після того, як жало виїняли, щоб зменшити біль і пухлину, необхідно застосувати один з досліджених методів — мед, сік часнику, сік петрушки, сік ріпчастої цибулі, рідкий валідол, спирт, нашатирний спирт, сира картопля, розчин марганцевокислого калію.

У випадку загального отруєння в результаті масового ужалення бджіл рекомендується вжити алкоголь — 40% горілку (50—70 г за прийом) або суміш меду з горілкою (20 г меду на 100 г алкоголю). При особливо важких формах інтоксикації бджолиною отрутою необхідна допомога лікаря.

Переважно людина легко переносить до 5—7 вжалень, нанесених одночасно. 200—300 вжалень викликають важке отруєння. 500 вжалень для дорослої людини вважають смертельною дозою. На перенесення вжалень суттєвий вплив мають стать, вік, стан здоров'я і опорність організму. Жінки і діти більше чутливі до бджолиної отрути, ніж чоловіки.

Місцева реакція організму на вжалення супроводжується гіперемією, набряком, зниженням кров'яного тиску, підвищенням температури тіла. В міру проникнення отрути в кров збільшується частота пульсу, задишка, головний біль, головокружіння, тошнота, пронос, холодний піт, спрага. Іноді з'являється підвищений діурез. При сильній ступені отруєння з'являються судороги і втрата свідомості.

Використання лікарських форм бджолиної отрути вимагає попереднього обстеження хворого для виявлення протипоказання і чутливості організму, яка визначається призначенням невеликих доз. Якщо після проб виникає недомогання, головний біль, слабкість, підвищується температура або виявляється білок і цукор в мочі, то лікування цим препаратом протипоказано.

Невеликий досвід накопичений клініцистами при лікуванні ревматоїдного артриту. Дія отрути проявляється в знеболюючому, протизапальному ефектах, в зменшенні набряків суглобів, гіперемії, проникності судин. Послаблення чи зникнення больового синдрому дозволяє попередити обмеження рухів в суглобах, що розширює можливості застосування різноманітних форм спеціальної гімнастики. Повторення лікування курсами протягом 3—5 років призупиняє прогрес захворювання.

Бджолина отрута успішно застосовується при лікуванні гіпертонії. Поряд зі зниженням артеріального тиску у хворих спостерігається зменшення кількості холестерину, сповільнюється зворотання крові, припиняються спазми, поліпшується кровонаповнення органів.

Висока ефективність бджолиної отрути відзначена при лікуванні захворювань периферичної нервової системи, радикуліту, місцевого остеохондрозу, хвороби Бехтерева та інших. Курс лікування складається з 15—20 ін'єкцій. Отруту вводять частинами в декілька найбільючіших точок. Поліпшення стану хворих спостерігається після 8—10 ін'єкцій. Після закінчення курсу лікування больовий синдром значно зменшується, поліпшується загальний тонус, з'являється апетит, нормалізується сон.

При радикулітах, радикуоневритах больовий синдром супроводжується збільшенням міді (в 3—4 рази) в організмі. Практика показала, що ін'єкції бджолиної отрути під шкіру сприяють зниженню больового синдрому і нормалізують вміст міді. Хворі, що пройшли лікування бджолиною отрутою в стаціонарі, а також ті, що вживають її один раз в лівроку протягом трьох років (протирецидивне лікування) менш схильні до загострення захворювань, а у випадку виникнення легше їх переносять.

Загальновідома низька ефективність лікування невриту слухового нерву — прогресуючого захворювання, що призводить до глухоти. Це захворювання часто буває обтяжене гіпертонічною хворобою, атеросклерозом судин серця і мозку або порушенням обміну речовин.

Вжалювання бджолами проводять навколо вухної раковини і в області кисті рук. За один сеанс ставлять 2—4—6 бджіл. Одночасно з отрутою хворі одержують апілак, додержуються дієти, режиму праці і відпочинку. Після курсу лікування у 70% хворих відзначається поліпшення слуху.

Використання бджолиної отрути в гінекології також заслуговує уваги. При лікуванні апізартроном запальних явищ з перших

днів відзначається різке зменшення болю, зниження температури і поліпшення загального стану хворих. Розвиток хвороби затримується і поступово активізуються репаративні процеси.

Хронічне запальне захворювання внутрішніх статевих органів, слайочні процеси тазової брюшини, запалення придатків матки та інші захворювання лікують ін'єкціями апізартрону у поєднанні з застосуванням тампонів з виратину і прополісу. Після 2—3 курсів лікування призначають фізіотерапевтичні процедури. Значне поліпшення стану і клінічне виздоровлення настає у 85—90% хворих.

При хронічному запаленні жіночих органів і при безплідді, після трьох курсів лікування апізартроном у 32% жінок настає вагітність, яка закінчується родами доношеним плодом.

БДЖОЛИНИЙ КЛЕЙ — ПРОПОЛІС

Прополіс — продукт переробки бджолами смолистих речовин рослинного походження. Їх бджоли збирають з бруньок, листя, лагонів, стебел і кори дерев, іноді з кущів і трав.

Призначення прополісу у вулику багатогранне. Комахи застосовують його для обладнання гнізда і підтримання в ньому належних санітарних умов. Прополісом вони заповнюють щілини, тріщини, нерівності, проміжки між планками рамок, покривають ним дерев'яні частини комірок сотів, зменшують отвір літка, закривають трупи тварин, які проникли у вулик. Прополіс називають бджолиним клеєм, узою, смолкою.

Кількість прополісу у вулику залежить від видових і расових особливостей бджіл, природно-кліматичних умов і пори року.

Прополіс представляє собою тверду масу буро-коричневого кольору з зеленуватим відтінком, добре розчинну в спирті і погано — у воді. На смак прополіс гіркий, пекучий, в'язкий. До його складу входить суміш смол і бальзамів (55%) віск (30%), ефірне масло (10%), квітковий пилок (5%), вітаміни А, С, групи В та інші, а також мікроелементи серед яких алюміній, ванадій, залізо, кальцій, кремній, марганець, стронцій. В прополісі міститься коричний спирт, корична і бензойна кислоти, дубильні речовини, хризін, галангін і т. д. В його складі виявлені також серин, гліконол, аспарагінова, глютамінова кислоти, аланін, триптофан, фенилаланін, лейцин.

Різнманітні лікувальні властивості прополісу: антимікробні,

протизапальні, анестизуючі і трофічні (біостимулюючі). Він знаходить застосування при захворюванні слизової оболонки носа, ротової порожнини, дихальних шляхів, середнього вуха, тракту травлення, бронхіальної астми, туберкульозу легенів, ендобронхіту, деяких шлункових, кишкових і гінекологічних захворювань, важкозаживаючих ран, опіків, обморожень, фурункульозів, вірусного грипу, в стоматологічній практиці — як анестезуючий і лікувальний засіб.

Багатьма дослідженнями відзначено позитивний вплив прополісу на гоїння гнійних ран і особливо виразок: трофічної нижніх кінцівок, після опромінення, ерозій жіночих статевих органів, туберкульозних і варикозних виразок шкіри.

Прополіс — один з найліпших препаратів для лікування опіків. Після обробки і видалення рештків епідермісу на рану накладають 10% мазь, приготовлену на персиковій, абрикосовій або соняшниковій олії. Щоб епітелізація облученої поверхні настала через 8—12 днів, достатньо одноразової обробки. Цей препарат має бактерицидну дію на золотистий, зеленуватий і гомолітичний стрептококки. Йому властива сильна протигрибкова дія. Застосовується він і для місцевої анестезії (в цьому плані активніший, ніж новокаїн).

Досвід застосування препаратів прополісу показав їх ефективність при захворюваннях шкіри в тому числі при захворюваннях різних форм екземи (особливо у дітей), хронічних дерматитів (які супроводжуються сильним свербінням), гідроаденітах, фурункульозі, стоматитах.

У випадках гострих запальних явищ носа і верхніх дихальних шляхів застосовують 10% спиртовий розчин прополісу. Для цього достатньо 10—20 крапель $\frac{3}{4}$ склянки теплої води, чаю або настою ромашки. Полоскання порожнини рота роблять 3 рази в день після їди.

При гострому хронічному запаленні середнього вуха добрий лікувальний ефект дає застосування 30% спиртового (70 град.) розчину прополісу. Особливу складність представляє хронічне протікання цієї хвороби. Воно виникає в результаті тривалого гнійного запалення середнього вуха на фоні масованого інфікування і зниження опору організму. В цьому випадку тампони, змочені розчином прополісу, вводять у вухо на 21 годину. Гноевиділення поступово зменшується і припиняється зовсім. У хворих значно поліпшується слух. Ці процедури обов'язково поєднують з медикаментозним лікуванням і великими дозами вітамінів.

Лікування прополісом запущених форм туберкульозу легенів

(з наявністю мікробактерій в мокроті) позитивно впливає на хворих, яким звичайне медикаментозне лікування не приносить успіху. В цих випадках застосовують прополісове масло або 20% водноспиртовий розчин.

Для лікування виразкової хвороби шлунку і дванадцятипалої кишки 10 г подрібненого прополісу заливають 100 мл 70 град. спирту, збовтують протягом 30 хвилин і дають настоятися три доби. Потім знову збовтують, ставлять в холодне місце на 2 години і фільтрують через папір. Препарат вживають по 15—20 крапель на воді чи кип'яченому молоці 3 рази в день за 1—1,5 години до їди. Термін лікування 18—20 днів. Курс повторюють через 1—2 тижні.

Якщо є протипоказання до спирту, на 10 г подрібненого прополісу беруть 100 г розігрітого вершкового масла, добре розмішують і кладуть на водяну баню на 5—10 хвилин, слідкуючи, щоб суміш не закипіла, потім фільтрують через марлю в гарячому вигляді. Вживають по чайній ложці на теплом молоці за 1—1,5 години до їди. Курс лікування такий самий як і при спиртовій настойці.

Застосування прополісового масла протипоказано при захворюванні печінки. Під час приймання цього препарату болі зменшуються на 4—5 день, а на 10—12 пропадають взагалі. При лікуванні потрібно дотримуватися рекомендованих доз щоб не викликати зниження апетиту, в'ялості, лейкоцитоз в крові. При підвищеній чутливості до прополісу у хворого появляється висипка, свербіння. Після відміни ліків побічні дії проходять.

Позитивну дію прополісу відзначено при лікуванні хронічного гастриту, гострого і хронічного колітів. Для цього прополіс настоюють на 95° спирті (1:5) при кімнатній температурі протягом двох діб. Витяжку розводять водою до 30%. Після визначення реакції організму на прополіс препарат призначають внутрішньо по 40 крапель на склянку теплої води або молока 3 рази в день за годину до їди при обов'язковому дотриманні дієти (по Пензнеру). В процесі лікування через 5—10 днів відзначається поліпшення дефекації сну, щезають явища неврастенії, спастичності товстого кишечника. В результаті бактерицидної дії прополісу на стрептококки, стафілококки та інші кишкові мікроби, суттєво нормалізуються локальники вмісту кишечника, знижується артеріальний тиск.

Наявність в прополісі речовин з потужною хіміотерапевтичною, знеболюючою, протизапальною активністю, властивістю відновлювати клітини епітелію і м'язів, а також речовин, які під-

вищують імунологічні властивості організму, роблять цей препарат універсальним засобом, який можна використовувати для лікування різноманітних захворювань.

Витяжки з прополісу рекомендують при запальних процесах у піхві і шийці матки. Для цього приготують 3% спиртовий розчин, застосовуючи препарат один раз на добу, так як збільшення вказаного терміну в деяких випадках супроводжується виникненням алергічних реакцій.

Встановлено, що прополіс сприяє зміцненню емалі зубів, попереджує карієс.

Лікування лімфангіта і лімфаденіта звичайними методами представляє собою складну і часом безуспішну роботу, яка вимагає хірургічного втручання.

При лікуванні хвороби 10% розчином прополісу, приготовленим на 70° спирті на хворі місця накладають добре змочені серветки, які протягом дня міняють через кожні 2—3 години. Потім лікарство прикладають 3 рази на добу. Через 8 годин по ходу лімфатичних судин зменшується хворобливість і почервоніння, починають відновлюватися функції кінцівок. Щоб повністю лікувати запальний процес лімфатичної системи в області ліктового і плечевого суглобів, достатньо трьохдобового лікування.

Помимо високої ефективності і загальної позитивної оцінки лікувальних властивостей прополісу при різних патологічних станах, йому властиві різноманітні алергічні властивості. Алергічні реакції проявляються не більш, як у 1,5—2% хворих. Однак, перш ніж лікуватися прополісом, необхідно зібрати інформацію про алергічні реакції і зробити пробу на чутливість під наглядом лікаря.

ПИЛОК, ПЕРГА

Пилок (чоловічий елемент квітки) в сукупності являє собою найдрібніший порошок, забарвлений залежно від джерела його одержання, в найрізноманітніші кольори — від білого до темно-чорного.

Розрізняють два види пилку: анемофільних рослин і ентомофільних. Значення цих термінів пояснюється надзвичайно просто. Слово «анемофільний» означає «друг вітру». Запилення відбувається тільки при допомозі вітру. «Ентомофільний» — «друг комах». Цим пилом бджоли наповнюють кошички на третій парі

ніжок, злегка змочуючи його секретом особливої залози. Завдяки цьому пилок можна зібрати в клейкі комочки, які прикрашають ніжки бджіл-збиральниць.

Зібраний бджолами з квітучих рослин і щільно законсервованим в сотах лилок називається пергою. До її складу входять білки, жири і вуглеводи, вітаміни А1, В1, В2, С1, В6, РР; мікроелементи: барій, ванадій, вольфрам, залізо, золото, ірідій, кальцій, кадмій, кобальт, кремній, магній, мідь, молібден, миш'як, срібло, фосфор, хлор, цинк, стронцій, фолієва кислота, амінокислоти: арганін, гістидін, ізолейцин, лізін, метіонін, фенілаланін та інші.

Висока харчова цінність і біологічна активність перги послужили основою для її вивчення і клінічного застосування.

Перш за все пилок має високу харчову цінність, в чому з ним не може суперничати ні один продукт природного походження.

У суміші з медом пилок з давніх пір застосовувався для відновлення здоров'я після важких інфекційних захворювань.

Пилок широко впливає на людський організм. Відзначають його позитивний вплив при лікуванні ряду захворювань шлунково-кишкового тракту, нирок, печінки, серцево-судинних розладів, гіпертрофії простати, анемії. Він має загальну стимулюючу дію. Рекомендують вживати як сам лилок, так і в суміші з медом, рідше екстракти пилку.

Дозування пилку різноманітне. Залежить воно від характеру захворювання і тривалості курсу лікування. Необхідний тривалий (1—3 місяці) систематичний прийом пилку.

Пилок, як продукт харчування, може представляти інтерес як джерело білків, вітамінів і зольних елементів. До його складу входить в середньому 26% білків, включаючи 8 незамінних для людини амінокислот.

Що стосується вітамінів, то приймання 100 г пилку в день забезпечує добову потребу людини у вітамінах В1, В2, В5 на 60—80%, В6 і Н — на 40%, В3 — на 20%, С — на 10%. При цьому буде повністю забезпечена добова потреба організму людини в калії, міді, марганці, кобальті, на 70%, в магнії, на 40%, в натрії і кальції, на 20% в залізі.

Таким чином, в раціоні людини пилок може стати цінною харчовою добавкою. Головна його якість заключається в тому, що він прекрасно регулює функції тракту травлення. Це доведено медичною практикою: відомо безліч випадків, коли завдяки лікуванню пилком добивались поліпшення, навіть у безнадійних хворих.

Дія пилку, можна сказати, універсальна. Він позитивно впливає на функцію шлунку і кишечника, відновлює апетит, допома-

гає при виснаженні, успішно застосовується при неврозах і первинній депресії, неврастенії, захворюваннях простати, діабеті і навіть при імпотенції. Систематичне вживання пилку знижує кров'яний тиск, поліпшує апетит і працездатність, тобто він є прекрасним біологічним стимулятором для попередження передчасної дряблості організму людей похилого віку.

Лікування пилком, що дуже важливо, відновлює рівновагу між усіма функціями організму. Саме тому, як вважають дослідники, він може застосовуватися для профілактики психічних і нервових захворювань, відновлювати фізичні сили, сприяти якості думки.

Оцінка пилку, як продукту харчування ягід, а тим більше як лікувального засобу чи сировини для хіміко-фармацевтичної промисловості розроблена дуже слабо.

Експертиза якості пилку основана переважно на органолептичних її показниках: визначається забарвлення, запах, смак, зовнішній вигляд, консистенція, наявність плісняви, засміченість, вміст води, вид і якість консервативів. Перед вживанням пилку необхідно переконатися в його якості.

Пилок, будучи білковим продуктом, швидко псується. Навіть невеликий вміст вологи створює умови для розвитку в ньому пліснявих грибків. Такий пилок зовсім непридатний до застосування. Тому, якщо неможливо пилок зберігати сухим, то ліпше зберігати в суміші з бджолиним медом у співвідношенні 1:1 або 1:2. Зберігати в скляному, щільно закритому посуді, в темному місці, при температурі не нижче 0°C.

Класифікуючи пилок різних видів за його специфічними властивостями, можна переконатися, що один і той же пилок володіє як би різносторонньою дією, так як може допомагати при різних захворюваннях (табл. 1).

Класифікація пилку за властивостями

Специфічна дія	Види пилку
Антибіотична	Евкаліпт
Проти бронхітів	Евкаліпт
Відновлення апетиту	Лаванда, розмарин
Проти жовчного каміння, простати	Вереск
Заспокійлива	Акація, мак-самосійка
Зміцнення капілярів	Глід, шишшина, гречка
Регулювання артеріального кровообігу	Кінський каштан, глід, каштан
Регулювання венозного кровообігу	Кінський каштан
Зміцнення серцевого м'язу	Глід
Сечогінна	Волошка, вишня, кульбаба, шавлія
Нормалізація діяльності шлун- ку	Акація, лаванда, розмарин
Поліпшення загального стану	Евкаліпт, яблуня
Поліпшення розумових здіб- ностей	Чебрець
Проти застійних явищ печінки	Кінський каштан, кульбаба
Проти інфаркту	Яблуня
Проти безсоння	Апельсинове дерево, лимонне дерево
Регулювання дії кишечника	Розмарин
Збуджуюча дія	Розмарин
Тонізуюча	Евкаліпт, верба, апельсинове дерево
Проти кашлю	Мак-самосійка
Проти варикозних вен	Рапс
Проти варикозного розширен- ня вен	Каштан

Як вже було сказано, до складу пилку входять різноманітні вітаміни, вміст яких в різних видах пилку різний. Важливим є не кількість, а сама їх присутність. Вважається, що вони відіграють роль каталізаторів, поліпшуючи обмін речовин в нашому організмі (табл. 2).

Таблиця 2.

Застосування вітамінів пилку при лікуванні

Назва вітаміну	Назва захворювання
Провітамін А	Зниження гостроти зору. Інфекції шкіри і слизових оболонок
Вітамін В1	Неврити, блювота, загальна черевтома
Рибофлавін, В2	Ураження повік, вух, кутиків губ. Різні дерматити. Головокружіння. Тремтіння кінцівок
Пантотенова кислота, В5	Діабет. Цироз печінки. Порушення росту.
Піродуксін, В5	Сприяє росту і допомагає при анемії
Фолієва кислота, В6	Всі види анемії
Вітамін С	Цинга. Кровотечі, ламкість капілярів
Вітамін Д	Профілактика рахіту. Недостатність кальцію в осіб похилого віку
Вітамін Е	Безплідність. Дерматити. Опіки. Післякліматеричні розлади
Нікотинова кислота РР	Порушення кровообігу. Грудна жаба (стенокардія). Розлади кишкового тракту, шкірні і нервово-м'язеві захворювання.

Відомо, що колір, форма і величина обніжок різноманітна. Для пилкового аналізу (визначення виду) можна скористатися даними табл. 3. Однак, колір обніжки може змінюватися. По-перше, в більшості обніжок є домішки пилку з інших рослин, що відображається на кольорі. По-друге, забарвлення змінюється від ступеня змочування пилку слиною бджоли і ступеня ущільнення при формуванні обніжки. Вік квіток також має значення.

Таблиця 3.

Класифікатор походження пилку

Рослина	Колір, форма і величина обніжки
Вишня	Блідо-кремова, овальна
Гречка	Оранжева, овальна
Донник жовтий	Брудно-жовта
Верба	Жовта, гострокутна, невелика
Конюшина біла	Коричнева
Конюшина червона	Шоколадна, кулькоподібна, середня
Клен звичайний	Шоколадного кольору, дуже дрібна
Клен ясенolistий	Світло-сіра, кулеподібна
Липа	Ніжно-зелена
Люцерна	Брудно-сіра, невелика
Малина	Сіро-біла, гострокутна, велика
Мати-й-мачуха	Світло-жовта, крупна
Кульбаба	Яскраво-оранжева, майже червона, велика
Соняшник	Зеленувата
Черемха	Сіра, майже біла, подовгаста
Шипшина звичайна	Білувто-сіра, гострокутна, кремова, овальна, середня

МАТОЧНЕ МОЛОЧКО

Маточне молочко — це секрет аллотрофічних (горлових і верхньощелепних) залоз робочих бджіл, активно функціонуючих в бджіл-годувальниць у віці від 4—6 до 12—15 днів. Маточним молоком бджоли згодують протягом 5 днів личинок при вирощуванні з них маток, а протягом трьох днів — личинок, з яких розвиваються робочі бджоли або трутні, а також годують матку протягом всього часу життя сім'ї.

Маточне молоко представляє собою високопоживну жовто-білу желеподібну масу зі специфічним запахом і гострим кислуватим смаком. Воно багате білками, вуглеводами, жирами, вітамінами, органічними кислотами і т. д. Для медичних цілей його збирають з незаліплених маточників. На вигляд воно сірувато-білого кольору, сметаноподібної консистенції. Зберігати його слід в герметично закритому посуді при температурі 2—5°C. На світлі при кімнатній температурі цей продукт висихає і жовтіє.

У хімічному відношенні маточне молоко є складною, не до кінця вивченою сполукою. Воно містить 65% води, 14—18% білкової речовини, 9—10% цукру, 1,7—5,7% жиру, фактору росту, гормони, мікроелементи, вітаміни. В його білковій фракції виявлено 22 амінокислоти. В маточному молоці є такі мікроелементи, як залізо, золото, кальцій, кобальт, кремній, магній, марганець, нікель, срібло, сірка, хром і цинк. В молочку також виявлений гонадотропний гормон, який активізує функції статевих залоз. В ньому 15 мікроелементів, але найбільшу цікавість становить кобальт, що бере участь в білковому обміні.

Висока біологічна активність маточного молочка визначається наявністю добре збалансованого комплексу незамінних амінокислот, вітамінів, мікроелементів і гормонів. Клінічні дослідження показали, що цей продукт при правильному дозуванні діє на організм зміцнююче, стимулює загальний обмін речовин, поліпшує апетит, посилює природню опірність організму інфекціям. Він позитивно впливає на роботу нервової і серцево-судинної систем, на склад крові (білковосольовий, еритроцити, вміст, гемоглобіну, холестерину, сечовинної кислоти), має регулюючий вплив на обмін ліпідів, діяльність залоз внутрішньої секреції.

Маточне молочко використовують для профілактики і лікування вираженої передчасної прискореної дряблості з симптомами

виснаження і вікового зниження фізіологічних функцій;

— для лікування дистрофічних, недорозвинених, недоношених грудних немовлят і дітей від 35 днів до 4 років при відсутності в них апетиту і порушенні харчування і травлення;

— при юнацьких порушеннях розвитку (загальна слабкість, ексудативний діатез, хлороз);

— в усіх випадках виздоровлювання і відновлення сил після важких органічних та інфекційних захворювань, втрат крові, післяопераційних ускладнень, опромінення рентгенівськими чи гамма-променями.

— при анеміях різного походження гормональних кризах і нервово-психічних захворюваннях (депресії, нав'язливі і тривожні стани, неврози).

Дійсно, як виявилось, застосування його внутрішньо викликає відчуття бадьорості, життєрадісності, поліпшує апетит, викликає приплив енергії. З'явилися дані про здатність маточного молочка нормалізувати обмін речовин, сприяти сечовиділенню, підсилувати захисні сили організму перед інфекціями, лікувати серцево-судинну систему і усувати кишково-шлункові недомагання і, крім того, регулювати функцію ендокринних залоз.

В поєднанні з бджолиним медом, пилком чи отрутою, звичайно в розумних дозах і під наглядом лікаря, маточне молочко є ефективним при лікуванні невропсихозів, а також як гормональний засіб.

Про те, що медицина за останні роки збагатилася цінним лікувальним препаратом — молочком бджіл, говорять багаточисленні факти успішного його застосування при багатьох захворюваннях. Воно не стільки знімає недомагання, але і омолоджує людину, в зв'язку з чим геронтологи передбачають йому, велике майбутнє в боротьбі зі старістю.

Найліпший ефект, безсумнівно, дає застосування маточного молока, вибраного безпосередньо з маточника, Цим найнадійнішим і доступним методом можна провести курс лікування безпосередньо на пасіці. Правда, дозування буває не зовсім точне, зате лікувальний ефект не викликає сумніву.

Варто врахувати, що серед хворих, які вживають маточне молочко зустрічаються люди, в яких проявляється до нього підвищена чутливість. Тому, при появі перших ознак неперенесення або при яких-небудь інших побічних явищах, що виникають в організмі лід час прийому (почервоніння, місцево запалення, кропивна висипка та інші), необхідно від нього відмовитися. А людям, які

мають хворобу Аддісона, а також тим, які хворіють гострими інфекційними захворюваннями наднирників, вживання маточного молочка взагалі протипоказане.

РЕЦЕПТИ ДРЕВНІХ ЦІЛИТЕЛІВ

Старовинні лікарські книги дають таке визначення бджолиному меду: «Мед есть сок з роси небесной, который пчелы собирают во время доброе с цветов благоуханных, многу и угоден бываает к лекарству от многих болезней... Мед на раны смрадные пособляет, очей затмение отдаляет, помазуючи или пластырь прикладываючи, распадлины рта лечит, воду мочевую порушает, живот обмягчает, кашлючим пособляет, ядовитое укушение лечит и укушение бешенья собаки уздравляет, на раны глубокия добре пособляет, легкому и всем суставам внутренним несказанно есть лекарство».

Тут же приведено десятки рецептів, до складу яких входить мед. Можна зустріти поєднання меду з ромашкою, кропивою, лободою, цибулею, часником, хмелем, гірчичним насінням, маком, оцтом, і т. д.

Ці рукописні книги характеризують мед як лікарство, яке придатне для людей будь-якого віку. «Мед дивний даем прияти без боянства по рассуждению младым и старым, и женатым и брюхатым, понеже мед дивный в прияти невредителен есть и зачавшему во утробе».

Досліди і спостереження, проведені науковою медициною за останні десятиріччя показують, що бджолиний мед має всі підстави вважатися цінним лікарством з багатогранними терапевтичними властивостями.

Біля двох з половиною тисяч років тому Гіппократ в своїй праці «Про рани» писав: «Лікарством для застарілих ран, для свіжих ран, для крайньої плоті, для ран голови і вуха — сушена жовч бика, першосортний мед, біле вино, в якому зварені опилки білого лотоса, ладан і стільки ж мірри, стільки ж шафрану, теж і для рідини: вина найбільше, на другому місці — мед, найменше — жовчі».

Ще одне лікарство: вино, кедровий мед, тверді речовини: мідний цвіт, суха кора граната.

Ще товчуть зелену кору фігових гілок в соку фігового дерева і вживають її з вином чи без вина з медом.

Ще: беруть зерна дуже сухої солі, наскільки можна однакової величини, кидають їх в мідний або глиняний горщик, потім беруть мед першої якості вдвоє більше, ніж солі, наливають його на сіль, кладуть горщик на вугілля і залишають до тих пір, поки все не перепалиться. Потім вбирають губкою рідкі виділення рани, чистять її і застосовують пов'язку, яку сильно стягують.

Застарілі рани, які знаходяться на гомілках, іноді кровоточать і чорніють; розтерти цвіт донника, змочити його медом і користуватися як пластирем».

Дискорід (I століття н. е.) вказує, що мед має гігроскопічну силу і придатний для вливання в забруднені рани і фістули.

Відомий римський письменник і вчений Пліній (28—79 рр. н. е.) чия «Природня історія» була названа прикрасою римської літератури писав, що риб'ячий жир в поєднанні з бджолиним медом добре впливає на інфіковані рани. Пліній рекомендує мед також як добрий засіб проти наривів в порожнині рота.

Вивчення лікувальних властивостей меду дає можливість пояснити механізм його лікувальної дії.

Деякі дослідники вважають, що мед викликає посилення руху лімфи. Дійсно, якщо нанести мед на рану, то вже через годину на ній можна спостерігати інтенсивно виступаючу рідину (кров, лімфу). Було завважено, що під впливом меду до рани притягується сильний приплив крові, а також лімфи, яка механічно вимиває бактерії. При цьому відзначається посилений фагоцитоз, так як при знятті медової пов'язки виявляли велику кількість фагоцитованих бактерій.

З глибокої давнини відоме застосування бджолиного меду при легеневих захворюваннях. Про це ми знаходимо поради в медицині древньої Індії. Про це писав Гіппократ, наголошуючи, що «Медовий напій пом'якшує легені, виводить мокроту і заспокоює кашель. Дійсно, він має якусь очищаючу властивість, тому що робить мокроту надміру клейкою». І далі, говорячи про лікування легеневих захворювань, Гіппократ відзначає: «Пиття оцту медового, що називається оксимель має багатосторонню користь в цих захворюваннях, бо виводить мокроту і робить легким дихання».

В стародавніх лікарських книгах приводиться багато рецептів ліків, які виготовляються на меді, і які рекомендують при легеневих захворюваннях:

«В кашлі лихому потовчи часнику три головки і клади в горщик і залий медом прісним і покрій покришкою, і постав на ніч в піч теплу, щоби упріло, і дай їсти, допоможе».

«В дуже напасному кашлі з кровохарканням вживати часник з черемхою, дрібно потовчені і з медом змішані. Все це варилося до певної густини, а з всього цього хворому давався золотник для внутрішнього вживання». «Насіння кропивне, варене в меді прісному, вигонить мокроту з тіла».

«Коріння оману (дев'ятисилу) потовчене і змішане з медом кашель заспокоює і мокроту вигонить і з поясниці біль виведе».

Народне прислів'я гласить «Мед — ліпший приятель шлунка» і це визначення підтверджується клінічними спостереженнями і лабораторними дослідженнями. У Гіппократа ми знаходимо немало корисних порад про застосування бджолиного меду при різноманітних захворюваннях шлунково-кишкового тракту: «Потовчи молочай, підлий туди води, проціди, заміси з мукою, приготуй порошок, підлий вареного меду і давай це їсти тим, хто терпить на водянку і жалується на кишечник: крім того вони повинні пити слабке водянисте вино і медовий напиток, розведений водою, приготовлений з рештками воску».

Далі Гіппократ пропонує: «Лікарство, яке повинно діяти на стілець і на сечу, ти даєш в вині і в меді; якщо воно повинно діяти тільки на стілець, то воно повинно даватися в більшій кількості оцту—меду, розведеним водою».

Позитивний вплив меду на процеси травлення деякі автори пояснюють тим, що марганець і залізо, яке є в ньому є активаторами (каталізаторами), що прискорюють травлення.

Споживання меду допомагає при в'ялій перестальтиці кишечника з закрелами. Щоденне помірне вживання меду в їжу діє регулятивно на випорожнення кишечника.

Досить цікаві вказівки відносно лікувальних властивостей меду при шлунково-кишкових захворюваннях можна знайти в старовинних рукописних лікарських книгах.

«Цвіт (ромашки) товчений і змішаний з медом прісним і вжитий, легко пропуск творить і всякую вредительську мокрость, коя биваєт в кишках, вигонить».

Велике значення має бджолиний мед при захворюваннях серця. Для лікування різних захворювань серця він застосовувався вже в глибокій древності. Адже серце, найвдосконаліший природний двигун, сильно потребує глюкози чи меду.

Бджолиний мед є корисним і при лікуванні нервових захворювань. Склянка води з медом, випита нервовохворим на ніч, нерідко забезпечує йому спокійний сон.

Застосовується мед і при лікуванні очей. Особливо важливе значення він має для дитячого організму. Ложка меду в раціоні дитини приносить велику користь. Це абсолютно зрозуміло, так як мед являє собою складний комплекс важливих хіміко-біологічних речовин. Зокрема, в ньому виявлена фолієва кислота, значення якої для організму, який росте велике, бо вона підтримує нормальний вміст еритроцитів і рівень гемоглобіну в крові.

ЛІКУВАННЯ ПРОДУКТАМИ БДЖІЛЬНИЦТВА

Апітерапія

Апітерапія — це лікування продуктами бджільництва при допомозі активних речовин, які в них містяться.

Хімічний і біологічний склад меду до якого входить більше 100 різноманітних важливих для організму речовин і елементів, робить його не тільки відмінним харчовим продуктом, але і важливим фармакологічним препаратом.

Зовнішнє (місцеве) застосування

Цей спосіб широко практикується при захворюваннях шкіри. Лікування заключається в змазуванні ураженої частини шкіри натуральним медом. Застосовуються компреси і місцеві ванночки з 20—40% водними розчинами меду або мазі.

Місцеві аплікації в носі проводять чистим медом, ліпше, додаючи до нього анестезин або інші речовини, які знижують його подразнюючу дію на слизову оболонку. Необхідно лягти на спину, скляною паличкою в кожную ніздрю ввести кусочок меду величиною з фасолину. Від теплоти тіла мед починає танути і стікати по слизовій до горла, де всмоктується. Під час процедури з'являється неприємне відчуття. Щоденно проводять 1—2 процедури, причому після кожної рекомендується залишатися в приміщенні не менше 2 годин.

Гнійні інфіковані рани змащують медом, потім накладають легку стерильну пов'язку.

Місцеві аплікації піхви проводять квітковим зцукрілим медом. Після огляду піхви дзеркалом і очистки секрета тампоном в передню частину піхви вводять відрізок стерильної салфетки, змоченої 15—30 г меду, один кінець якої залишають назовні. Через 3—5 годин її можна виийняти. Щоденно проводять по одній процедурі. Курс лікування — 10—20 аплікацій.

Піхвові спринцування гіпертонічним розчином меду проводять при трихомонадному кольпіті, вагінальних білях так як і звичайні спринцування піхви.

Для місцевих ванн готують 30% розчин меду на дистильованій чи кип'яченій воді. Розчин наливають у відповідну посудину, в яку занурюють хвору частину тіла. Температура розчину не повинна перевищувати 32 град. С. Тривалість процедури 20—30 хвилин. Щоденно проводять 1—2 процедури.

Компреси з розчину меду роблять при пораненні або запаленні шкіри так само, як і звичайні компреси.

Розчин бджолиного меду можна використовувати для промивання і полоскання рота при запаленні слизової оболонки рота і горла.

При захворюванні очей застосовують медову мазь або краплі 20—30% розчину квіткового меду на дистильованій воді (при кон'юнктивітах, кератитах і раненні кон'юнктиви). Мед всмоктується і через слизову оболонку прямої кишки, якщо його вводять при допомозі клізми, або у вигляді свічок (зцукрілий мед). Мед застосовують і у формі парових інгаляцій. Цей спосіб медолікування можна проводити в домашніх умовах. Для цього придатний звичайний чайник, носик якого з'єднують з лійкою з допомогою 15—20 см гумової трубки. Наливають 50 мл води, коли вода закипить, додають 1—2 чайні ложки меду. Чайник накривають покриттям і через лійку починають вдихати пару. Помірне кипіння води регулюється довільно в залежності від джерела нагрівання. Тривалість процедури 15—20 хвилин. Під час процедури дихання повинно бути рівномірним. Інгаляцію проводити ввечері перед сном, або вдень, якщо хворий не виходить з приміщення.

Шляхом досліджень (Стоймир Младенов, 1960, 1971, Кузьмін К.-А., 1971; Йориш Н. Б. 1976 р., Пастушенко Л. В. 1985). було встановлено, що розчини меду можна розпилювати аерозольними апаратами. Для аерозольних інгаляцій необхідно щоденно приготувати свіжий розчин меду. Необхідний чистий квітковий мед. Переважно користуються 50% розчином, приготовленим на дистильованій воді кімнатної температури.

Для хворих, які мають підвищену чутливість до меду необхідні концентровані розчини. Розчин готують в темній скляній посудині з притертим корком і зберігають в темному місці.

При проведенні процедури необхідно спокійно дихати через рот чи ніс. Тривалість процедури 20 хв. Щоденно проводять дві інгаляції.

Доказано, що шляхом іоногальванізації—електрофорезу в організм хворого можна ввести антибактеріальні речовини бджолиного меду в повному складі. Електрофорез має перевагу перед іншими методами, оскільки лікувальні речовини вводяться в призначену ділянку через обидва полюси.

Застосовується 50% водний розчин бджолиного меду. Спосіб приготування і зберігання розчину такий, як і при аерозольному лікуванні. Щоденно проводять по одній процедурі, а курс лікування складається з 15—20 процедур.

В народній медицині, як і в практичній, з успіхом користуються продуктами бджільництва такими як бджолина отрута, віск, прополіс, маточне молочко, пилок.

Це чудові лікувальні препарати при важких інфекційних захворюваннях, а також захворюваннях кишечника, злоякісному малокрів'ї. Вони знижують кров'яний тиск, поліпшують апетит і працездатність, є прекрасними біологічними стимуляторами проти передчасного старіння організму літніх людей.

Лікування медом і продуктами бджільництва відновлює рівновагу між функціями організму. Саме тому, як вважають дослідники, воно повинно застосовуватися для профілактики психічних і нервових захворювань.

Гострий і хронічний рингіт, ларингіт, синусит, фарингіт, трахеїт, бронхіт, бронхіальна астма, хронічна пневмонія та інші захворювання органів дихання.

Аерозольна інгаляція: 15—20 хв., 1—2 рази в день протягом 10—20 днів. (Метод див. попередньо).

Електрофоретичний метод: 50% розчину меду вводять в уражені тканини через обидва полюси електродів. Лікування проводять у фізіотерапевтичному кабінеті. Тривалість однієї процедури 15—20 хв. Курс лікування 15—20 днів.

Для лікування гострого і хронічного рингіту і синуситу хворому, що лежить на спині, скляною даличкою в кожную ніздрю вводять натуральний мед величиною в горошину. Для зменшення подразнення додають 0,1—0,2 г анестезину. Від температури тіла мед тане, стікає по слизовій до горла і всмоктується. Після такої процедури хворий повинен знаходитися в приміщенні не менше 2 годин. Курс лікування 15—20 днів.

ВЖИВАННЯ МЕДУ ВНУТРІШНЬО:

а) добова доза вживання меду в такому виді для дорослих складає 100—140, для дітей 30—50 г.

б) 100 г меду з додаванням соку одного лимона;

в) сироп з меду і соку хрону у співвідношенні 1:1.

Мед в чистому вигляді в поєднанні з іншими продуктами харчування вживають 3—4 рази на день протягом всього періоду лікування.

При легневих захворюваннях народна медицина рекомендує такі рецепти:

1) 100 г меду, 100 г вершкового масла, 100 г смальцю (бажано гусячого), 15 г алое і 100 г какао змішати разом. Розігріти (але не кип'ятити) і вживати по одній столовій ложці на склянку гарячого молока 2 рази в день (вранці і ввечері);

2) 150 г свіжого соку алое змішати з 250 г меду і 350 г вина (кагору чи іншого виноградного вина), настоювати в теплому місці при температурі +4, +8°C протягом 4—5 днів. Вживати по столовій ложці 3 рази в день за 30 хв. до їди;

3) листя алое віком 3—5 років видержати в темноті при температурі +4, +8 град. С протягом 12—14 днів, промити у воді, подрібнити і у співвідношенні 1:3 залити кип'яченою водою. Залити на 1,5 години, після чого віджати. Потім 100 г соку алое змішати з 500 г подрібнених грецьких горіхів і додати 300 г меду. Вживати по столовій ложці 3 рази в день за 30 хвилин до їди;

4) змішати 100 г меду, 100 г гусячого чи свинного смальцю, 100 г какао і 15 г соку алое. Вживати по столовій ложці на одну склянку гарячого молока.

При простудних захворюваннях практичне застосування мають такі суміші:

1. Одну столову ложку сухого листя мати-й-мачухи запарити в склянці окропу. Вистудити, процідити і додати ложку меду. Вживати по столовій ложці 2—3 рази на день.

2. Потогонний чай:

1-й варіант: листя мати-й-мачухи — 2 частини, ягоди малини — 2 частини, трава материнки — 1 частина і столову ложку меду заварити.

2-й варіант: листя мати-й-мачухи — 2 частини, корінь алтея — 2 частини, материнка — 1 частина і столову ложку меду заварити. Обидва види заварки п'ють, як чай.

3. 1 столову ложку висушених плодів бузини чорної або липового цвіту заварити в склянці окропу. Настоявати 20 хвилин, після чого процідити, додати столову ложку меду. Вживати на ніч по 1/4—1/2 склянки.

4. 100 г свіжих чи сухих ягід малини заварити в склянці окропу. Через 10—25 хв. додати столову ложку меду. Вживати на ніч в теплому виді.

5. Одну столову ложку подрібненого оману (дев'ятисилу) залити склянкою води і кип'ятити 10 хвилин. Відвар остудити, відфільтрувати і додати столову ложку меду. Вживати по столовій ложці 3 рази в день за годину до їди.

6. 1 столову ложку висушеного цвіту ромашки заварити в склянці окропу, остудити, профільтрувати і додати чайну ложку меду. Вживати для полоскання при ангіні.

7. 500 г очищеної і подрібненої ріпчастої цибулі, 52 г меду і 42 г цукру варити в 1 літрі води на помірному вогні протягом 3 годин. Після цього охолодити і вживати по 4—6 столових ложок протягом дня. Особливо корисно вживати цю суміш при сильному кашлі.

8. Змішати 2 частини меду, 1 частину алое, 3 частини горілки. Можна користуватися цією сумішшю для компресів.

При вказаних вище захворюваннях добрий результат дають аерозольні інгаляції прополісу: 50 г прополісу і 40 г воску кладуть в невелику алюмінієву посудину і ставлять на водяну баню. Пару вдихають 10—15 хв. вранці і ввечері. Курс лікування 2 місяці.

При бронхіальній астмі і осматичному бронхіті ефективно діє маточне молочко, висока біологічна активність якого забезпечується наявністю гормонів, вітамінів групи В, незамінних амінокислот, а також речовин, які стимулюють парасимпатичну і симпатичну нервову систему: 20—30 мг маточного молока кладуть під язик 2—3 рази в день. Курс лікування 3—4 тижні. Перед прийомом препарату рекомендується випити 0,5 склянки боржомі чи іншої лужної води. Можна вживати в поєднанні з медом 1:50.

При хронічному фарингіті добрий результат можна отримати при обробці ротової порожнини, носа і горла екстрактом прополісу: 1 частину 30% екстракту прополісу і спирту змішують з 2 частинами гліцерину або персикового масла. Курс 10—15 днів.

В народній медицині при грипі з явищами риніту використовують медово-часникову суміш у співвідношенні 1:1. Вживають її на ніч по 1 столовій ложці, заливаючи кип'яченою водою.

Запальні захворювання порожнини рота, катаральні лінгвіти, стоматіти, афтозні і виразкові стоматіти, парадонтоз також з успіхом піддаються лікуванню медом і його продуктами. Рекомендується суміш 4 г натрієвої солі борної кислоти і 30 г меду. Назначають її при кандидомікозі ротової порожнини, афтозному стоматиті, ангіні.

При лікуванні беруть 0,5 чайної ложки суміші і язиком розмащують по ротовій порожнині.

При ураженні слизової оболонки рота і ясен мед дає виражений лікувальний ефект.

Рекомендується полоскати рот водним розчином меду або протримати його в роті. Ліпше використовувати мед в сотах, так як він містить багато вітамінів, пергу та інші речовини, а віск сприяє очищенню зубів.

Мед, на відміну від цукру, не має руйнівного впливу на зуби.

ВИРАЗКА, ГАСТРИТ

При гастриті з підвищеною кислотністю шлункового соку рекомендується вживати мед за 1,5—2 години до їди 3 рази в день, розчинивши його в теплій воді, а з пониженою — відразу перед їдою, розчинивши в холодній воді. В обох випадках добову дозу (120—150 г) меду розподіляють рівномірно. Курс лікування 1,5—2 місяці. При цьому слід пам'ятати, що мед, розчинений у теплій кип'яченій воді знижує кислотність шлункового соку, а в холодній, навпаки, підвищує. Аналогічно, якщо мед однієї і тієї ж температури вживати за 1,4—2 години до їди, то кислотність знижується, а вживання меду безпосередньо перед їдою підвищує її. Таким чином, знаючи механізм дії медового розчину, можна підібрати рецепт його використання індивідуально.

При виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки мед ліпше вживати за 1,5—2 години до сніданку і через 3 години після підвечірку, розводячи його теплою водою. Виходячи з клінічної практики, вживати мед бажано вранці і ввечері по 30 г, а вдень 40 г. Курс лікування 1,5—2 місяці.

Хворим на виразкову хворобу з пониженою кислотністю мед рекомендується вживати за 5—10 хвилин до їди. Медолікування можна поєднувати з медикаментозними засобами. При несприятливій одній сорту меду необхідно перейти на інший.

Для лікування виразкової хвороби також рекомендується застосовувати маточне молочко з медом у співвідношенні 1:100. Суміш вживати по 2 чайні ложки 3 рази в день. Для попередження

руйнування маточного молочка шлунковим соком за 10 хв. до приймання суміші бажано випити 0,5 склянки лужної води. При підвищеній чутливості до маточного молочка (порушення сну) необхідно від нього відмовитися.

ЗАХВОРЮВАННЯ КИШЕЧНИКА, КОЛІТ, ЗАКРЕПИ

В силу вираженості протимікробної дії стосовно патогенній кишковій мікрофлорі і відсутності такої по відношенню до непатогенної мікрофлори, яка є в кишечнику; мед широко застосовують для лікування коліту. Його вживають по 80—100 г на добу, попередньо розчинивши в яблучному соці, чи холодній воді. Вказану порцію ділять на 3 частини і вживають перед їдою. Помимо лікувальної дії розчин сприяє усуненню закрепів.

Добрі результати одержані при лікуванні бацилярної дизентерії специфічними протимікробними засобами в комплексі з медом (Давидов В. Н., 1946). Зникнення збудника дизентерії з кишечника і виздоровлювання хворого проходить при цьому значно швидше.

Мед дуже ефективний при закрепах. Для приготування суміші 15 г зацукреного меду розчиняють в склянці теплого молока. Дітям у віці 5—8 років дають по 1 десертній ложці перед сном.

Або 20 г сірки і 80 г меду старанно розмішують і вживають по 1—2 десертні ложки в день. Цю суміш використовують як при закрепах, так і при хронічному бронхіті і фурункульозі.

Добрі результати одержані при лікуванні перерахованих захворювань, які не піддаються терапії антибіотиками та іншими медикаментозними засобами, застосуванням суміші з 180 г меду і 50 г перги. Для приготування суміші мед розводять у 800 г холодної води і при постійному помішуванні додають квітковий пилок. Суміш на декілька днів залишають при кімнатній температурі до появи ознак бродіння. Вживають її по 1/2—2/3 склянки перед їдою. Курс лікування 1—1,5 місяця. Побічні явища відсутні.

Серцево-судинні захворювання, гіпертонічна хвороба

В народній медицині мед і його продукти широко застосовуються при лікуванні захворювань серця і гіпертонічної хвороби (Виноградова Т. В., Зайцев Г. П., 1966). Вживання меду сприяє поліпшенню коронарного кровообігу і зниженню артеріального тиску при гіпертонічному захворюванні. З народної медицини до нас дійшли такі рецепти:

1) при послабленні серцевої діяльності 100—140 г меду, на добу розподіляють на невеликі порції і вживають 1—2 міс. або 50 г меду на добу, курс лікування 1—2 міс.;

2) добрий терапевтичний ефект при лікуванні гіпертонічної хвороби спостерігається при вживанні меду в домашніх умовах в такій комбінації: склянка морквяного соку, склянка соку хрону, склянка меду і сік одного лимона. Все це добре перемішати дерев'яною ложкою в емальованому посуді і перекласти в скляну банку з щільно закритою покришкою, зберігати в сухомі місці.

Вживати суміш необхідно по одній чайній ложці 3 рази на добу за годину до їди або через 2—3 години після їди. Тривалість лікування до двох місяців.

Можна до першого рецепту додати 1 склянку соку столового буряка. Вживати по 1 столовій ложці 3 рази в день за 1 годину до їди. Курс лікування 1,5—2 міс. Добрий результат дасть і вживання маточного молочка по 20 мг під язик 3 рази на добу тривалістю в 10—20 днів, а також квіткового пилку в суміші з медом у співвідношенні 1:1 або 1:2 по 1 чайній ложці 3 рази на добу. Курс лікування 15—20 днів.

Захворювання нервової системи, неврози, безсоння

Мед як заспокійливий і легкий снотворний засіб давно застосовується в народній медицині. Найліпший лікувальний ефект медолікування дає при неврастенії та істерії. Необхідно вживати по 100—120 г натурального меду в день: по 30 г вранці і ввечері та 40—60 г після обіду. За 30 хвилин до сну мед розводять в 1 склянці води кімнатної температури. Вже в першій половині лікування, тобто після 1—2 тижня у хворих настає міцний добрий сон, відчуття бадьорості зранку, підвищується працездатність (Младенов Ст., 1976).

При неврозі серця мед сприятливо діє на серцеву діяльність, коли органічні зміни в серцевому м'язі відсутні, а суб'єктивно хворі пред'являють цілий ряд жалоб. Болі при цьому поступово знижуються, а потім щезають зовсім. У хворих істерією поступово щезає відчуття страху, ознаки збудженості, застерігання і судороги кінцівок, поліпшується настрій.

У випадку важких форм неврозу дію меду можна підсилити прийомом відповідних доз інших продуктів бджільництва: маточного молочка — вранці і ввечері 30—50 г меду з додаванням 1 ложечки маточного молочка, до настання ефекту; пилку — столова ложка меду і 1 чайна ложка пилку, вживати вранці і після обіду.

При безсонні на ґрунті неврозів і підвищеної психоемоційної збудженості рекомендується вживати за 30—45 хвилин до сну 2/3 склянки теплої води з 1 столовою ложкою меду. Вживати до отримання ефекту (нормалізації сну).

Гінекологічні захворювання білі, трихомонадний кольпіт, ерозія шийки матки.

Мед є найліпшим засобом для піхви, серед відомих препаратів, включаючи такі, як трихопол, тинідозол. Місцеве лікування медом звільняє дуже швидко хвору від неприємних відчуттів і не дає ускладнень. Курс медолікування короткий і тому зручний як для хворих так і для лікаря.

Ініов, Томов, Цанкова (1964) повідомляють про позитивні результати лікування медом хворих трихомонадним кольпітом, білками, ерозією шийки матки та іншими гінекологічними захворюваннями.

Місцево мед вводять глибоко в піхву по 20—25 г і вкладають тампон. Курс лікування 10—15 днів. Після двох—трьох процедур печія і свербіння припиняються, секрет піхви очищається. Після десятої процедури слизова оболонка набуває нормального стану. Нормалізується і цитологічна картина піхвового секрету.

При лікуванні трихомонадного кольпіту рекомендується застосовувати натуральний мед. Після очищення піхви від секрету вводять 1 чайну ложку зацукрованого меду і змащують ним шийку матки, стінки, вихід піхви і вульви. Курс лікування 10—15 днів. Суб'єктивні неприємні відчуття (свербіння, печія) поступово проходять, зменшуються виділення. Після проведених досліджень за результатами лікування відзначається повне виздоровлення більшості хворих.

Рекомендується також комбіноване лікування медом і тріхополом. Мед застосовують внутрішньо і місцево, тріхопол внутрішньо. Узагальнюючи практику лікування трихомонадного кольпіту натуральним медом І. Тонев (1964) прийшов до висновку, що мед не потребує багато часу, ефективний, доступний в будь-яких умовах і не дає ускладнень.

Курс лікування короткий і вигідний для хворих.

Для лікування трихомонадного кольпіту застосовують також метод електрофорезу з медом в умовах фізіотерапевтичного кабінету. Курс лікування 10 днів. У будь-якому випадку трихомоніозу в жінок необхідно проводити і лікування партнера. При трихомоніозі в чоловіків мед призначають внутрішньо по 100—200 г на добу. Курс лікування 10—15 днів. Додатково промивають уретру і сечовий міхур 20—30% розчином меду через катетер.

При лікуванні ерозії шийки матки натуральний мед застосовують місцево (див. лікування трихомонадного кольпіту). Лікування полягає в тому, що в піхву вводять тампон з марлі, змочений розчином меду і води у співвідношенні 1:2, який тримають 24 години. Курс лікування 15—20 днів.

Після 10—15 процедур зникає неприємне відчуття, нормалізується склад секрету, спостерігається повне загоєння ерозії.

Для лікування вищевказаних гінекологічних захворювань використовують також прополіс, ефект якого пояснюється перш за все, антимікробними і протизапальними властивостями. Застосовують його у вигляді мазі.

Для приготування мазі прополіс очищають від воску і подрібнюють. В чистій емальованій посудині розчиняють 100 г медичного вазеліну або свинного смальцю, доводять його до кипіння, охолоджують до 50—60 град. С і додають 10 г прополісу. Суміш нагрівають до 70—80 град. С, постійно помішуючи протягом 10 хв. Потім проціджують в гарячому виді через марлевий фільтр і охолоджують, постійно помішуючи. Зберігають мазь в темній скляній банці зі щільною накривкою в прохолодному місці. Лікування полягає в очищенні ушкодженої ділянки слизової оболонки піхви від секрету і введення тампона з прополісною рідиною.

Через 10—12 годин тампон міняють. Процедуру проводять щоденно протягом 10—12 днів. У більшості випадків заfallenня проходить, настає епітелізація виразки.

ЗАХВОРЮВАННЯ ШКІРИ

При захворюванні шкіри рекомендуються медові маски для попередження морщин при сухій і нормальній шкірі обличчя. Від їх систематичного застосування шкіра стає свіжою і м'якою. Пропонуємо такі рецепти:

1. 100 г меду змішати з соком лимона, суміш нанести тонким шаром на шкіру обличчя на 10—15 хвилин, після чого змити водою. Застосовувати при сухій і нормальній шкірі.

2. 2 столові ложки муки змішати із збитим яечним білком і додати чайну ложку меду. Одержану суміш накласти на обличчя на 10—15 хвилин. Потім змити водою. Застосовується для попередження морщин.

3. 90 г ячмінної муки, 35 г меду і яечний білок, попередньо збити до піни, старанно перемішати. Одержану масу нанести на обличчя на 10—15 хв. Рекомендується для пом'якшення сухої і нормальної шкіри.

4. Одну столову ложку меду на 2 склянки теплої води. Медовою водою вмивати обличчя на ніч протягом 5—7 хвилин, після чого сполоснути теплою водою без мила.

5. Змішати 30 г пшеничної муки, 30 г води і 50 г меду. Потім вмивати обличчя теплою водою, зробити гарячий компрес і шкіру обличчя змастити олією. На обличчя накласти рівний тонкий шар вати з вирізаними отворами для очей і рота, ватним тампоном просочити ватну прокладку одержаною сумішшю, залишивши на 20 хв. Після цього зняти маску, зробити три гарячі компреси і сполоснути обличчя водою кімнатної температури.

6. 100 г злегка розігрітого меду змішати з 23 г спирту і 23 г води до одержання однорідної маси. Одержану суміш нанести ватним тампоном тонким шаром на шкіру обличчя і через 12 хв. змити теплою водою, після чого обличчя злегка припудрити.

Для пом'якшення і дезинфекції шкіри обличчя готують медову маску такого складу: 3 столові ложки гліцерину, чайну ложку нашатирного спирту, бури (на кінчик ножа), чайну ложку меду, 1/2 склянки води. Змішати все разом. Одержану масу застосовують також і для пом'якшення шкіри рук.

Спостереженнями встановлено (Младенов Ст., 1971), що змащення волоссяної частини голови медом в поєднанні з прийманням внутрішньою посилює ріст волосся, яке стає густим і пружним. Після миття голови теплою водою з милом в шкіру втирають 15—20 г меду (1—1,5 столові ложки) і залишають на 30 хв—1 годину. Потім голову миють водою кімнатної температури.

Лікування ран і трофічних виразок

При лікуванні інфікованих ран і трофічних виразок мед використовують у вигляді мазі. Прикладання меду до раневої поверхні викликає протимікробну дію, посилює в рані крово і лімфообіг, що призводить до швидкого очищення рани від гнійного вмісту і сприяє швидшому гоїнню.

Дуже добрі результати дає застосування меду в поєднанні з риб'ячим жиром. Особливо ефективний мед при лікуванні ран, які в'яло гояться, при трофічних виразках, опіках та інших шкірних захворюваннях. Застосовується мазь Конькова, яка містить високий процент меду. Її накладають на рану з марлевою пов'язкою і міняють через кожні 2—4 дні. Курс лікування 2—3 тижні. Промисловість випускає мазь Конькова під № 1, 2 і 3.

Для лікування довго незаживаючих ран і трофічних виразок рекомендується мазь до складу якої входить 80 г бджолиного меду, 20 г риб'ячого жиру і 3 г кесроформа (Бурдей О. С. 1970).

При раневих і виразкових ураженнях шкіри і слизових оболонок народна медицина рекомендує до відварів і напарів лікарських рослин додавати мед.

Наприклад: 1 столову ложку сухої трави сушениці болотної залити склянкою окропу, покласти на 10—15 хвилин на водяну баню, потім остудити, процідити і додати 1 столову ложку меду. Такий розчин можна використати для промивання ран і виразок, а також вживати по 1—2 столові ложки за 30 хвилин до їди при хворобі шлунку.

Або: 50 г листя евкаліпту залити 0,5 склянки окропу, поставити на 10—15 хвилин на водяну баню, остудити, процідити і додати 2 столові ложки меду.

Суміш застосовувати при лікуванні довго незаживаючих ран і виразок у вигляді примочок і ванночок.

Ще 1—2 столові ложки сухих квітів ромашки залити двома склянками окропу, покласти на 10—15 хвилин на водяну баню, охолодити процідити і додати 1—2 столові ложки меду. Розчин використовують для полоскання рота при стоматитах, гінгвітах і ангінах, а також при хронічному коліті у виді мікроклізм, вводять 50 г розчину в задній прохід перед сном.

Для видалення мозолів і омозоліlostей застосовують прополіс в чистому виді. На мозоль накладають розігрітий кусочок прополісу і фіксують бинтом на 5—7 днів. Попередньо перед цим мозоль розпарити. Зм'яклий мозоль видаляють.

Захворювання периферичної нервової системи — радикуліт

Найліпшим засобом для лікування захворювань периферичної нервової системи є бджолина отрута. Лікування повинно проводитися під наглядом лікаря. Введення бджолиної отрути в організм людини здійснюється через вжалювання бджолами, внутрішкірним і підшкірним введенням чи місцево, втиранням мазі, яка містить бджолину отруту.

Н. П. Йориш (1952) для вжалювання рекомендує використовувати зовнішню поверхню плечей і стегон. Першого дня хворого піддають ужаленню однієї бджоли, другого — двох, третього — трьома і т. д. Курс лікування 18 днів, або 55 ужалень. Через 3—4 тижні щоденно роблять по 3 ужалення і так протягом 1,5 міс. (150 вжалень). Всього за 2 курси лікування хворий одержує 200 ужалень.

Бджолина отрута переважно добре переноситься людиною. 5—10 одночасних ужалень в дорослої людини викликає місцеву реакцію у вигляді почервоніння і припухлості шкіри, печії.

Професор Зайцев (1964) визначив місце і число ужалень залежно від захворювання та індивідуальних особливостей хворого. При спондилоартриті найвідповіднішим місцем для цього є попереk (крижі). Починаючи з 2—4 ужалень і, при відсутності підвищеної чутливості, збільшують їх число до 25 на процедуру. При деформуючому артрозі для вжалень використовують попереk і уражені суглоби, а їх число доводиться поступово до 20 на процедуру.

При атеросклерозі і ендартеріїти судин кінцівок вжалення проводять по ходу сідалищного нерва. Загальна їх кількість на процедуру 8—12. При трофічних виразках і довго незаживаючих ранах вжалення проводять на відстані 5 см від країв рани і не більше 12 за процедуру, а за цикл лікування — 180—200. При ревмокардиті, хорсі, бронхіальній астмі бджіл прикладають в області грудної клітки (спереду і ззаду, зліва і справа) і проводять не більше 6 вжалень за процедуру. При гіпертонічній хворобі бджіл прикладають в області попереку — до 6 за процедуру.

Хронічний простатит

При лікуванні хронічного простатиту рекомендується застосовувати свічки, виготовлені з екстракту прополісу шляхом випарювання в 96% етиловому спирті у співвідношенні 40:200 г. Свічки повинні вміщувати 0,1 г екстракту прополісу і 2 г масла какао. Свічки вводять в задній прохід 1 раз на добу, на ніч. Курс лікування 30 днів. Повторюють 2—3 рази з перервою в 1—2 місяці (Оркін В. Ф., 1981). Гелеос Ф. та інші (1974) рекомендує вживати внутрішньо капсули, які містять 400 мг пилку 6—8 разів на добу. В результаті такого лікування щезають болевi відчуття, нормалізуються виділення з уретри. Число загострень хвороби зменшується до 2 разів в рік.

МЕТОДИ ОЦІНКИ НАТУРАЛЬНОСТІ І ЯКОСТІ МЕДУ

Для визначення натуральності меду необхідно проаналізувати три ознаки: поживність, незмінність природного складу і можливість зберігання.

Поживність меду залежить, в основному, від вмісту вуглеводів і його зрілості, причому зрілість визначає не тільки харчові і смакові, але і лікувальні властивості. Дозрівання меду, зумовлюючи зрілість — це ряд біохімічних перетворень, основу яких складає ферментативний гідроліз сахарози і видалення води. Однак вміст сахарози і води не дає ще повного поняття про зрілість.

Згідно діючого стандарту, якість меду, призначеного для харчового використання, повинна відповідати таким умовам: вміст

води не більше 21%, вміст відновних цукрів не менше 79% в перерахунку на безводну речовину, вміст сахарози не більше 7% в розрахунку на безводну речовину, діазисте число не менше 5 одиниць Готе на 1 г безводної речовини меду, вміст олова в 1 кг меду — не більше 0,1 г. Аромат природній, приємний від слабого до сильного, без стороннього запаху. Смак солодкий, приємний, без стороннього присмаку.

Ознаки бродіння (активна пінистість на поверхні, газовиділення, наявність специфічного запаху і присмаку) не допускаються. Реакція на оксиметил фурфурол повинна бути негативна. Механічних домішок не повинно бути.

Мед можна розфасовувати в дерев'яну, металеву, скляну, керамічну і пластмасову тару. Неможна фасувати (і зберігати) мед в тару мідну, оцинковану і з чорного заліза, так як з цими матеріалами кислоти меду утворюють отруйні солі, які спотворюють його смак і забарвлення.

Говорячи про якості меду, необхідно відзначити, що його кристалізація — природний процес. Кристалізуючись, мед змінює свій колір. Не кристалізуються або кристалізуються повільно падеві меди, які піддавались нагріванню, а також деякі фальсифіковані.

Отже, тільки за кристалізацією оцінити якість продукту не можна.

Характер кристалізації (салоподібна, дрібнозерниста і крупнозерниста) на якість меду не впливає.

Мед не повинен ліпитися — це ознака його незрілості. При бродінні він втрачає не тільки смакові, але і ложивні властивості.

Натуральний квітковий мед має приємний запах. Фальсифікований мед запаху немає. Виняток становлять деякі квіткові меди (напр. з іван-чая), які мають ледь вловимий запах.

Закристалізований мед—нормальне явище. Рідким він буває тільки в літні місяці. Закристалізований мед не є ознакою несвіжості і його можна легко перетворити в рідкий, потримавши на водяній бані при температурі 40—50 град. С.

Домішки в меді встановлюються досить просто. Для цього в невелику пробірку поміщають пробу меду (бажано з дна посудини) і додають трохи дистильованої води. Після його розчинення в осаді з'являється домішок (наприклад, цукровий пил).

Крохмальний домішок виявляється шляхом додавання до розведеної дистильованою водою лроби кількох капель йоду. Реакція покаже сине забарвлення розчину.

Якщо в меді є крейда, то при додаванні до розчину меду кількох капель будь-якої кислоти або оцту пройде закипання, внаслідок виділення вуглекислого газу.

Домішок цукрової патоки в меді визначають шляхом додавання до 10% розчину проби азотно-кислого срібла (або ляпису). В результаті одержують білий осад хлористого срібла. В чистому меді осаду нема. Можна діяти і іншим способом. До 5 см куб. розчину меду на дистильованій воді додається 2,5 г свинцевого оцту і 22,3 см куб. метилового (деревного) спирту. Утворений жовтувато-білий осад вкаже на наявність цукрової патоки.

Так як не всі види фальсифікації піддаються органолептичному контролю, то більш глибока експертиза на натуральність і доброякісність квіткового меду проводиться лабораторно-хімічними методами.

ЗНАЙТЕ, ЩО...

Для збору 1 кг меду бджолі необхідно зробити 150 тис. вильотів і відвідати до 10 млн. квіток, переважно лікарських рослин.

Мед є продуктом довголіття. На основі переписів населення і дослідів соціологів встановлено: серед старожилів (понад 100 років) переважають пасічники або члени сімей пасічників.

Зрілий мед в сухому середовищі і в щільно закритій ємності зберігається необмежено довго.

Після розкриття гробниці фараона Тутанхамона була виявлена посудина з медом, який все ще залишався медом, хоч і мав вік більше як 3000 років.

Тіло Олександра Македонського, який помер після походу на Близній і Далекий Схід, було перевезено для поховання в столицю Македонії, зануреним в мед.

Віск володіє високими консервуючими властивостями. Ним скіфи і стародавні іранці бальзамували трупи державних діячів.

Художники старовини використовували віск для приготування стійких фарб, а скульптури ліпили з нього муляжі і портрети, які вражали своєю свіжістю і красою.

КОРИСНІ ПОРАДИ

1. Після вжалення бджола відлітає і гине, а жалювальний (жалильний) апарат залишається в шкірі і продовжує виділяти отруту. Її поступлення в організм можна зменшити, якщо виїняти жало при допомозі нігтя або іншого гострого предмету. Не слід витягувати жало з тіла двома пальцями, тому що тоді вся отрута з отруйних піхурців буде витиснена в ранку.

2. Для зменшення болю після укусу до ураженого місця прикладіть розрізану цибулину або картоплину. Можна змастити ранку медом, рідким валідолом, нашатирним спиртом або, на крайній випадок, прикласти холодний компрес з води.

3. У випадку загального отруєння внаслідок укусу бджіл рекомендується вживати алкоголь — 40% горілку (50—70 г за один прийом) або суміш меду з горілкою (20 г меду на 100 г алкоголю). Алкогольні напої, як виявлено, нейтралізують дію отрути.

У жувальної гумки в США з'явився дуже серйозний конкурент — медово-воскові жувальні цукерки; лікар Джарвіс рекомендує жування воску з медом, як засіб, що здатний очищати ніс і горло і незамінний при гаймориті, астмі, сінній лихоманці, причому в ролі жувальної медово-воскової цукерки з успіхом може виступати сотовий мед.

Швидкість польоту бджоли досягає 65 км/год. Навіть якщо бджола летить з ношею вагою в три чверті її власної ваги, швидкість становить до 30 км/год.

Слово «нектар» в перекладі з грецького означає «напій богів», що згідно легенді давав безсмертя.

Бджоли наділені поки що не розгаданою здатністю у виключних випадках в 5—6 разів, продовжувати своє життя для збереження бджолиної сім'ї.

Бджолина матка живе в 50—60 разів довше своїх одноплемінниць — бджіл.

Вжалене бджолою місце достатньо потерти таблеткою валідолу, щоб запобігти пухлині.

В раціоні водолазів і космонавтів мед є обов'язковим продуктом, який сприяє акумулюванню скритої хімічної енергії, яка в екстремальних умовах перетворюється в мускульну енергію.

Бджолиний мед зупиняє ріст бактеріальної флори, в ньому гинуть хвороботворні мікроби кишкової палички, паратифу, дизентерії та інших.

В кожній грудочці обножки, принесеної бджолою до вулика міститься до 5 млн. пилкових зернин, причому кожна зернинка є не що інше, як потенціальні задатки батьків (рослин); іншими словами, це — запрограмоване життя рослини на багато років, а в таких рослин, як дуб, — на декілька століть.

КОРИСНІ ПОРАДИ

(побічні ефекти при лікуванні медом, іншими продуктами бджільництва і протипоказання до їх застосування)

1. В практичній медицині є випадки неперенесення меду. Виникають побічні явища в формі підвищення температури, голов-

ного болю, насморку, свербіння, розладу шлунково-кишечного тракту і т. д. Ці явища можуть спостерігатися в осіб з підвищеною чутливістю до меду та інших продуктів бджільництва. Однак переносимість може проявлятися до якогось одного сорту меду. Тоді необхідно підібрати сорт, який найліпше засвоюється без будь-яких побічних явищ.

2. Протипоказання до меду можна визначити внутрішньою пробою так як пробу на чутливість до антибіотиків групи пеніциліну.

3. Основні протипоказання до застосування меду та інших продуктів бджільництва:

а) надчутливість до них;

б) обмеження вуглеводів у всіх випадках, коли хворим по роду захворювання воно призначено;

в) введення меду способом інгаляції (через дихальні шляхи) хворим з виявленою емфіземою легень, бронхіальною і серцевою астмою, «легеневим серцем», міокардитом, клапанними вадами серця, туберкульозом легенів.

МЕДОВІ НАПОЇ

Медовий квас

На 25 л перевареної води: — 0,5 кг меду, 0,5 кг ізюму, 100 — 200 г муки, 25 г дріжджів.

До меду додати ізюм, муку, воду, дріжджі. Барилко з сумішшю закупорити. Бродіння переважно закінчується через 5—6 днів.

Квас любительський

На 800 г меду — 9 л води; 800 г ізюму, 2 лимони, 2 столові ложки житньої муки, 15 г дріжджів.

В мед покласти лимони, порізані тонкими кружечками, ізюм і залити 8 л холодної кип'яченої води в якій розмішана мука і дріжджі.

Через добу підлити в бочечку 1 л перевареної води. Коли ізюм і лимони спливають на поверхню води, рідину процідити через сито. Розлити квас в пляшки, закупорити, поклавши в пляшку по 2—3 ізюминки і зберігати в лежачому положенні в холодному місці. Через 2—3 дні квас готовий до вживання.

Квас журавлиновий

На 800 г меду — 1,2 кг журавлини, 1/2 чайної ложки пивних

дріжджів, 1 столову ложку пшеничної муки, декілька ізюминок, вода.

В 5 л води розім'яти журавлину, суміш закип'ятити не даючи їй довго кипіти, потім до журавлини додати ще 3 л води і знову процідити, щоб не зіпсувати кольору. Обидва морси з'єднати разом, покласти в них мед і закип'ятити. В остиглий морс покласти ізюминки і дати постояти йому декілька годин. Розвести холодною перевареною водою пивні дріжджі з мукою і влити їх в морс. Дати йому забродити, а коли зверху появиться біла піна і ізюм спливе наверх, квас необхідно процідити, розлити по пляшках, і винести на лід на декілька днів.

Лимонад медовий

На 1 кг меду — 12 л води, 30 г пивних дріжджів.

Мед залити кип'ятком і додати дріжджі. На другий день, коли почнеться бродіння, лимонад розлити в пляшки з-під шампанського. Пляшки закупорити, щільно обв'язавши корки дротом.

Вітамінний напій з шипшини з медом

На 1 столову ложку сушених ягід шипшини, 1 столову ложку меду.

Ягоди шипшини промити, заварити в склянці крутого окропу і кип'ятити 10 хвилин. Відвар з шипшини перелити в чисту скляну посудину і, накривши її марлею, залишити в темному місці на 10—12 годин. Суміш процідити через подвійний шар марлі, а ягоди відтиснути. До одержаного напою додати мед і розмішати. Вітамінний медовий напій необхідно використати протягом 12—24 годин після приготування, поки вітамін С не зруйнувався. Дорослій людині можна вживати 2 склянки такого напою на день, а дітям — одну.

Напій медовий

На 1 л напою — 250 г меду, 5 г дріжджів, 1/2 лимона, 750 г води.

Мед розчинити в гарячій воді, після охолодження розчину (до 25 град. С) додати в нього дріжджі, сік лимона і покласти в тепле місце на 10—12 год. для бродіння. Після цього напій процідити і охолодити.

Збитень

На 1 склянку води — 1 чайну ложку меду, лаврове листя, спеції (гвоздика, кориця, перець) до смаку.

Мед покласти в каструлю або самовар з водою, додати лаврове листя і товчені прянощі. Потім збитень добре прокип'ятити.

Холодний медок

На 100 г меду — 2 яйця, 1/2 літра міцного гарячого чаю, 1 склянка цукру, 2 лимони.

Жовтки розтерти з медом, розвести гарячим чаєм, збиваючи на вогні, додати сік лимонів. Охолодити, розлити в високі фужери і тримати в морозильнику. Перед подачею в кожний фужер зверху покласти білки, збиті з цукром, соком і цедрою однієї цитрини. Білки для цього необхідно вилити у високе горнятко або каструльку, всипати одночасно цедрu, цукор і влити лимонний сік. Збивати до того часу, поки маса не стане пишною і щільною, а весь цукор не розійдеться.

Маринад на меді

На 2 кг меду — 3,5 кг винограду, 0,5 л оцту, спеції (кориця і гвоздика).

Грона винограду покласти в банку з широкою шийкою, старайтесь не пом'яти ягоди. Потім приготувати сироп з меду, оцту і спецій і кип'ятити його 20 хв., знімаючи піну. Виноград залити гарячим сиропом і закрити банку герметично.

Чорна смородина з медом

На 1 кг меду — 1 кг смородини. Очищені від плодоніжок і промиті ягоди розтерти, залити медом і змішати. Одержану масу скласти в скляні банки, накрити парафінованим папером, зав'язати і зберігати в прохолодному місці.

Груші в меді

На 1 кг меду — 1 кг груш. З груш зрізати шкірку, вибрати зернятка і варити їх у воді наполовину з медом. Коли груші легко можна проколоти соломкою, відкинути їх на друшляк, приплюснути, посипати цукром, покласти на бляшку, покриту соломкою, і запікати. Потім виїняти, обмокнути в сироп і знову запікати. Так зробити три-чотири рази. За останнім разом обмокнути груші в сироп і посипати злегка корицею. Зберігати груші необхідно в банці.

Варення з чорної смородини

На 2 кг меду — 1 кг чорної смородини.

Смородину очистити від гілочок і сухоцвіту, залити 2 л холодної води і відкинувши ягоди на сито дати стекти воді. В мед додати 1 склянку води, приготувати сироп, всипати в нього чорну смородину, закип'ятити і поставити на слабкий вогонь на 45 хв. Коли варення вистигне — перекласти його в скляні банки.

Варення-желе яблучне

На 600 г меду — 1 кг яблук.

Яблука (найліпше антонівку) очистити від серцевини і порізати на дольки, покласти в каструлю, додати до них 2,5 склянки води, накрити і варити 30 хв. на слабкому вогні. Яблука відкинути на сито і дати відвару стекти. Потім у відвар налити меду і варити на слабкому вогні, знімаючи ложкою піну. Якщо при зливанні гарячого сиропу каплі його будуть відставати і затримуватись на ложці, значить варення готове.

Його потрібно відразу розлити в скляні банки (прогріті), накрити парафінованим чи дергаментним папером і зберігати в прохолодному місці.

Здано до складання 10.04.95. Підп. до друку 29.05.95. Формат 60x84/16. Папір друк. № 1. Гарн. літер. Ум. друк. арк. 3,0. Обл.-вид. арк. 3,5. Тираж 3000 пр. Зам. 1750. Ціна договірна.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Поліграфіст» ЛТД
282002 Тернопіль, Довга, 21.

**БДЖОЛИНА
ОТРУТА**

**КВІТКОВИЙ
ПИЛОК**

МАТОЧНЕ

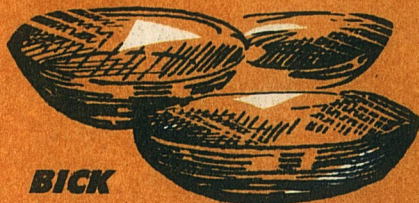
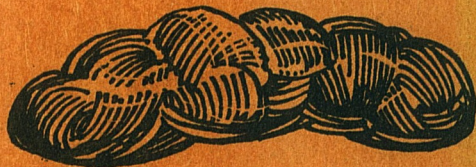
МОЛОЧКО

МЕД

ПРОПОЛІС

ВІСК